

Ciąża zagadnieniem biomedycznym i psychopedagogicznym

Emilia Lichtenberg-Kokoszka

Ciąża zagadnieniem biomedycznym
i psychopedagogicznym

Emilia Lichtenberg-Kokoszka

Ciąża zagadnieniem biomedycznym i psychopedagogicznym

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2008

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008

Recenzent:

dr Dorota Kornas-Biela

Redakcja wydawnicza:

Anna Czelakowska

Korekta:

Ewelina Wrona

Projekt okładki:

Anna M. Damasiewicz

ISBN 978-83-7308-826-9

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2008

Spis treści

Wstęp	7
Rodzicielstwo zagadnieniem pedagogicznym	9
Dylematy terminologiczne	9
Prenatalny okres w życiu rodziny zadaniem dla współczesnej edukacji	14
Prenatalny okres w życiu rodziny	21
Psychofizyczny rozwój dziecka	21
Gdy kobieta staje się matką	33
Dojrzewanie do ojcostwa	49
Komunikacja z dzieckiem w prenatalnym okresie jego życia	58
Dawne i współczesne przesady oraz zwyczaje dotyczące ciąży	71
Zakończenie	75
Bibliografia	83
Prezentacje multimedialne	91
Źródła i autorzy zdjęć do prezentacji multimedialnych	91
1. Rozwój dziecka w prenatalnym okresie życia	94
2. Zmiany fizyczne w organizmie ciężarnej	105
3. Zmiany psychospołeczne u ciężarnej	116
4. Zmiany psychospołeczne u mężczyzny – ojca dziecka	118
5. Zmiany psychospołeczne w rodzinie	121

Wstęp

W świetle współczesnej wiedzy z zakresu embriologii, medycyny prenatalnej i psychologii prenatalnej poczęcie dziecka jest nie tylko zjawiskiem biologicznym, ale i psychospołecznym, a nawet duchowym. Ze względu na stawianie przed „młodymi rodzicami” nowych zadań i obowiązków, wpływanie na ich dotychczasowy stosunek do samych siebie, własnych zadań życiowych i hierarchii wartości okres między poczęciem a narodzinami dziecka staje się czynnikiem stymulującym dojrzewanie psychospołeczne i moralne małżonków. Jeżeli uznać dziecko przed narodzeniem za istotę psychofizyczną, zasadne wydaje się również uwzględnienie możliwości oddziaływania i na jego rozwój. Koniecznością staje się więc zwrócenie większej uwagi na rolę prokreacji w życiu ludzi dorosłych, także w kwestii ich przygotowania do pełnienia funkcji rodzicielskich, zwłaszcza że obecnie również oni wyrażają chęć jak najlepszego przygotowania się do podjęcia tego ważnego i trudnego zadania.

Niniejsza książka, poruszająca zagadnienia związane z prenatalnym okresem życia dziecka, jest próbą rozszerzenia wiedzy medycznej o paradygmat psychopedagogiczny, podkreślając, że poczęta istota jest już człowiekiem, a osoby, które powołały ją do życia, są już rodzicami. Mam nadzieję, że wzbogacenie wiedzy medycznej o element humanistyczny i personalistyczny utwierdzi pracowników służby zdrowia w przekonaniu o słuszności zmian w opiece nad kobietą ciężarną, poczętym dzieckiem i jego ojcem. Poruszane przeze mnie zagadnienia oraz prezentacje multimedialne będą natomiast stanowiły wsparcie merytoryczne i metodyczne dla osób przygotowujących do odpowiedzialnego rodzicielstwa zarówno małżonków, rodziców, jak i młodzież.

Książka podzielona jest na dwie zasadnicze części. Pierwsza – „Rodzicielstwo – zagadnieniem pedagogicznym” – pokazuje, jak istotne znaczenie zarówno dla pracy naukowej, jak i życia codziennego ma stosowana nomenklatura. Przedstawiając zadania dla współczesnej edukacji, podejmuje też próbę wskazania treści wiążących się z kształtowaniem odpowiedzialnego rodzicielstwa.

Część druga – „Prenatalny okres w życiu rodziny” – przybliży psychofizyczny rozwój dziecka w wewnątrzmacicznej fazie życia, bio-psycho-społeczne dostosowywanie się kobiety do nowej roli oraz psychospołeczne przeobrażanie się mężczyzny w ojca. Przedstawia ponadto sposoby komunikacji z dzieckiem w prenatalnym okresie życia oraz wartość takiego postępowania. Podjęto również próbę ukazania przesądów i zwyczajów dotyczących ciąży.

Książkę kończy krótkie przedstawienie instytucji obejmujących swą opieką (również pedagogiczną) rodziców poczętego dziecka oraz próba wskazania na kształtującą się nową dziedzinę nauki jaką jest pedagogika prenatalna.

Równoległe do rozważań teoretycznych przygotowane są prezentacje multimedialne stanowiące streszczenie omawianych kwestii.

Pragnę serdecznie podziękować Recenzentowi, Pani dr Dorocie Kornas-Bieli za poświęcony mi czas oraz niezwykle cenne uwagi.

Zdaję sobie sprawę z niedoskonałości mojej książki stanowiącej owoc osobistych i zawodowych poszukiwań ideału rodzicielstwa w jego najwcześniejszej fazie. Ideału respektującego współistnienie i współbrzmienie biologicznych, psychicznych, społecznych oraz duchowych trudów i radości.

Rodzicielstwo zagadnieniem pedagogicznym

Dylematy terminologiczne

Wiek XX postawił ludzkość wobec problemów wynikających z zasadniczych i głębokich przemian w poglądach, obyczajowości, w tradycyjnych formach organizacji życia społecznego i prywatnego. Skłaniają one ludzi różnych narodowości, środowisk, warstw i zainteresowań do głębokich refleksji, do szukania przyczyn nowych zjawisk i sytuacji, sposobów przewycięzania napotykaných trudności oraz do poszukiwania terminów naukowych, którymi można by precyzyjnie dookreślić zachodzące przeobrażenia. Jednym ze zjawisk społecznych, które ewaluowało, jest małżeństwo i rodzina.

Rodzina – najmniejsza, a zarazem podstawowa grupa społeczna, w której człowiek przychodzi na świat i od której uzależniony jest co najmniej przez kilkanaście lat swojego życia, zaczyna ulegać zasadniczym przekształceniom, poczynając od XIX wieku. W wyniku rozwoju cywilizacji przemysłowej, walki proletariatu o zmianę kształtu życia społecznego, ruchu emancypacyjnego, wreszcie wzajemnego uczucia miłości¹, stanowiącego współcześnie najczęstszą przyczynę zawierania związków małżeńskich, następuje przekształcanie tradycyjnej rodziny patriarchalnej w typ nowy, zwany egalitarnym, demokratycznym, towarzyskim². Współczesne małżeństwo i rodzina to zespół ludzi, opierający się na równouprawnieniu zarówno pod kątem stawianych sobie celów życiowych, jak i zawodowych. Przy czym należy podkreślić, że

¹ Obecnie mówi się nawet o tzw. modelu miłości rodzinnej, zob. L. Dyczewski, *Rodzina, społeczeństwo, państwo*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1994, s. 86.

² Współczesny model małżeństwa określa się nawet mianem „dwu karier”; zob. J. Rostowski, T. Rostowska, *Małżeństwo – wczoraj, dzisiaj i jutro – w perspektywie psychologicznej* [w:] M. Płopa (red.), *Człowiek u progu trzeciego tysiąclecia*, Wyd. Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, Elbląg 2005, s. 229–243.

emancypacja kobiet prócz wolności ekonomicznej i społecznej, przyniosła również zwielokrotnienie obowiązków życiowych oraz pogorszenie kondycji samej instytucji rodziny. Oswobodzenie zaś mężczyzny z ciężaru podporządkowania się interesom rodziny, prócz swobody, przyniosło mu specyficzne poczucie „nieważkości psychicznej” objawiającej się zmniejszeniem poczucia odpowiedzialności za losy wszystkich jej członków, rozluźnieniem więzów z najbliższymi, skurczeniem się roli życiowej oraz spadkiem ojcowskiego autorytetu. Niemala zmiana nastąpiła też w samym pojmowaniu rodzicielstwa, które dawniej przeliczano na wymierne korzyści, a obecnie traktuje się raczej jako szczęście osobiste małżonków. Prawdopodobnym i skutkiem, i przyczyną takiego stanu jest to, że współczesna rodzina jest mniej dietna, a poczęcie, ciąża i poród bardziej świadome. Zauważono również, że w sferze emocjonalnej następuje intensyfikacja więzi łączących rodziców z dziećmi, a dziecko staje się wartością samą w sobie³. Wszystko to wstrząsa rodziną, podważając panujący w niej od tysięcy lat porządek i obyczaje⁴. Zmusza do szukania nowych wzorów żony i męża, matki i ojca. W dzisiejszej rodzinie nie da się już bowiem utrzymać dawnych, dychotomicznych rozgraniczeń na zajęcia męskie i kobiece.

Jednak już samo sformułowanie definicji małżeństwa i rodziny⁵ następuje niemałych trudności. Poszczególni ludzie nauki różnie je definiują, co świadczy o tym, że ta powszechna na całym świecie i każdemu znana z życia codziennego grupa społeczna jest skomplikowanym tworem, niełatwym do jednoznacznego zdefiniowania. Najczęściej uważa się, że małżeństwo to trwałe i legalny związek kobiety i mężczyzny, któremu przypisuje się cechy płodności. Rodzina zaś to zbiorowość ludzi powiązanych ze sobą więzią małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa lub adopcji⁶. Zasadniczą podstawę rodziny stanowi małżeństwo będące przeważnie (ale nie zawsze) warunkiem jej zaistnienia, a sam akt zawarcia związku małżeńskiego jest potwierdzeniem dojrzałości społecznej partnerów – ich zdolności do podjęcia obowiązków małżeńskich i rodzicielskich, utrzymania rodziny i wychowania dzieci.

³ F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Wyd. UJ, Kraków 2002, s. 166.

⁴ Szerzej: Z. Tyszka, *Rodzina współczesna – jej geneza i kierunki przemian* [w:] M. Ziemska (red.), *Rodzina współczesna*, Wyd. UW, Warszawa 2001, s. 198.

⁵ Niektórzy autorzy mówią nawet o grupie małżeńsko-rodzinnej, zob. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, Żak, Warszawa 2004, s. 39.

⁶ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979, s. 10.

Istnieje wiele podziałów faz życia małżeństwa i rodziny⁷.

Pierwsza – obejmuje małżeństwo, czyli „młodych po ślubie”, ale przed urodzeniem pierwszego dziecka. Zadaniem jest tu wspólne stworzenie satysfakcjonującego związku, dostosowanie do szerszego kręgu krewnych i powinowatych oraz przystosowanie do ciąży i zapowiedzi rodzicielstwa.

Drugi etap to narodziny dziecka i okres poprzedzający jego pójście do szkoły. Przyjście na świat dziecka poważnie zmienia życie rodziców. Matki i ojcowie przystosowują się do pełnienia ról rodzicielskich, zakładają dom satysfakcjonujący ich i potomstwo, zaspokajają potrzeby i zainteresowania małego dziecka, zmagają się z okresowym wyczerpywaniem się ich energii i z odczuwaniem braku czasu dla siebie.

Jednak w świetle stwierdzenia, że już samo poczęcie dziecka rozpoczyna nowy etap w życiu każdego z członków rodziny, należałoby poddać go choćby pobieżnej analizie.

W psychologii prenatalnej okres między poczęciem a narodzinami dziecka traktuje się jako czas tzw. kryzysu rozwojowego. Dobrze przeżyty prowadzi do integracji pozytywnej i do funkcjonowania na wyższym poziomie dojrzałości psychicznej i bardziej satysfakcjonującego życia małżeńsko-rodzinnego⁸. Poczęcie dziecka wpływa bowiem zarówno na rozwój bio-psycho-społeczny kobiety, jak i na dojrzewanie psychospołeczne mężczyzny⁹, a w świetle obecnej wiedzy z zakresu embriologii, psychologii prenatalnej oraz medycyny pre- i perinatalnej zasadne staje się również potwierdzenie możliwości bio-psycho-społecznego oddziaływania na poczęte dziecko¹⁰.

Zachodzące podczas ciąży zmiany stwarzają konieczność biologicznej i psychicznej, a także społecznej adaptacji ciężarnej i jej rodziny do nowej sytuacji. Już pierwsze tygodnie po poczęciu dziecka są dla kobiety i jej partnera

⁷ Por. M. Ziemska, *Zmiany w relacjach małżeńskich w cyklu życia rodziny* [w:] M. Ziemska (red.), *Rodzina...*, dz. cyt., s. 45–46; *Encyklopedia...*, dz. cyt., s. 39, 43–44; J. S. Turner, D. B. Helms, *Rozwój człowieka*, WSiP, Warszawa 1999, s. 437.

⁸ D. Kornas-Biela, *Wokół początku życia ludzkiego*, PAX, Warszawa 2004, s. 42.

⁹ M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, WP, Warszawa 1975, s. 6–7, 43–54.

¹⁰ D. Kornas-Biela, *Psychologia i pedagogika wobec statusu dziecka prenatalnego* [w:] T. Biesaga (red.), *Bioetyka personalistyczna*, Wyd. Naukowe PAT, Kraków 2006, s. 307; D. Kornas-Biela, *Rodzina w procesie prokreacji* [w:] J. Stala, E. Osewska (red.), *Rodzina. Bezczenny dar i zadanie*, Polwen, Radom 2006, s. 528.